

Project Van Damorgel van Irnsum naar Zoeterwoude

1. Aanleiding
2. Aankoop
3. Vergunning
4. Voorbereidingen
5. Uitvoering (demontage, transport, restauratie en montage)
1. Oplevering

1. Aanleiding

De oprichting van de orgelcommissie van de Dorpskerk te Zoeterwoude op 25 januari 2006 had ten doel een onderhoud- c.q. restauratieplan voor het Franssenorgel in de Dorpskerk te maken.

Bij de restauratie van de Dorpskerk in 1996 was bij inspectie van het orgel door de toenmalige Monumentenzorg al naar voren gekomen dat de windvoorziening slijtage vertoonde.

Bij het volgende onderzoek naar de mogelijkheden voor het orgel bleek echter dat het slecht bekend staande VEKA-systeem door de goede orgelbouwer niet gerepareerd wordt. Het zou daardoor een kostbare restauratie moeten worden. De Rijksdienst van Cultureel Erfgoed (RCE) adviseerde daarom in dit geval uit te zien naar een ander historisch instrument, dat in deze kerk past.

Er werd daarom een Orgelfonds opgericht waarop gespaard werd voor een vervangend historisch orgel en er werden voor dit doel activiteiten ondernomen. Daarnaast oriënteerde de orgelcommissie zich op het aanbod van historische kerkorgels.

2. Aankoop

Op 10 november 2011 staat het historische Van Damorgel uit 1869 te koop op de Orgelbank voor een prijs van € 50.000. De orgelcommissie neemt contact op met de verkoper in het Friese Irnsum. Zij is gegadigde maar vijfde in de rij. 14 november bezoekt de orgelcommissie Irnsum. Het orgel is in goede staat en geheel authentiek. De heer Diepenhorst van het RCE geeft desgevraagd een positieve reactie op de plannen het Franssenorgel door dit instrument te vervangen. Omdat het Franssenorgel op de Monumentenlijst staat is voor vervanging een omgevingsvergunning vereist. Deze wordt bij de burgerlijke gemeente van Zoeterwoude aangevraagd. Dat naar verwachting aan het Van Damorgel na verplaatsing naar Zoeterwoude de monumentale status zal worden verleend, is voor de verkopers van het orgel aanleiding de Protestantse Gemeente van Zoeterwoude als eerste gegadigde te zien. Het behoud van dit bijzonder waardevolle instrument is dan het best gewaarborgd.

De druk tot besluitvorming op de Zoeterwoudse kerkenraad is groot. Op 18 november vragen de verkopers naar de voortgang. De eerstvolgende gegadigde heeft namelijk de zaken financieel en bouwkundig rond. Na spoedoverleg op 23-november gaat de kerkenraad uit Zoeterwoude akkoord met de aankoop onder voorwaarde dat een gat van dan € 60.000 gedicht wordt door het voeren van acties, fondsenwerving enz.

Helaas voor Zoeterwoude dient een nieuwe enthousiaste geïnteresseerde zich aan voor het kerkgebouw en het orgel in Irnsum tezamen. Met Irnsum wordt overeengekomen dat deze gegadigde voorrang heeft. Dit zorgt voor de nodige vertraging in het proces. Ook een in de haast opgerichte stichting voor het behoud van kerk en orgel in Irnsum laat van zich horen. Maar 20 februari 2012 is het zover: de bevestiging van de voorgenomen aankoop van het instrument is een feit.

Het koopcontract van het van Damorgel wordt op 9 mei 2012 getekend in Irnsum door de voorzitters van beide kerkenraden voor de som van €50.000.

3. Vergunning

Voor de omgevingsvergunning is een bouwtekening nodig, alsmede een constructieberekening. Ook een fotomontage van het Van Damorgel in de Dorpskerk wordt voor deze vergunning gevraagd. Een bouwkundig tekenaar uit Zoeterwoude zorgt, als vrijwilliger, dat aan de nodige eisen wordt voldaan.

De heer W. Diepenhorst meldt naar aanleiding van vragen van de burgerlijke gemeente dat het RCE geen bezwaren heeft tegen de plannen.

De omgevingsvergunning wordt op 21 augustus 2012 verleend.

4. Voorbereidingen

Op 22 februari 2012 wordt het plan van aanpak besproken met de kerkrentmeesters met betrekking tot o.a.: vergunning-, aankoop- en uitvoeringstraject, orgelmakers en geldwerving.

Drie orgelmakers worden vervolgens verzocht een offerte uit te brengen voor de verhuizing en de nodige reparatie. Daarbij wordt gevraagd om zoveel als mogelijk gebruik te maken van vrijwilligers. Een orgelmaker komt boven het budget uit. Een ander trekt zich terug. Gelukkig is de firma Gebr. Van Vulpen bereid om met de beschikbare vrijwilligers in zee te gaan.

30 maart 2012 wordt een betalingsregeling overeengekomen met de verkoper.

19 april wordt het Franssenorgel te koop gezet op de Orgelbank tegen elk aannemelijk bod en voor een nader te bepalen datum. Helaas is er nog steeds geen gegadigde voor.

5. Uitvoering

30 juli 2012 gaat één orgelmaker met een groep van vijf vrijwilligers (twee timmerlieden, een elektricien en een instrumentmaker naar Irnsum om het Van Damorgel te demonteren. Er gaat nog een vrijwilligster mee voor de catering over dag in de kerk. 's Avonds gaat de groep naar een restaurant om te eten en overnacht wordt in Bed en Breakfast en bij in de omgeving wonende familie van twee vrijwilligers.

De blaasbalg die in de toren staat, laat zich niet makkelijk verplaatsen. Er moet heel wat weggehaald worden voordat de balg door het trapgat, dat maar nauwelijks groter is dan de balg zelf, naar een verdieping lager gehesen kan worden.

3 augustus staat het orgel in onderdelen in de kerk in Irnsum klaar voor transport naar Zoeterwoude. De tijdelijke (voor de werklift aangelegde) vloer is weer afgebroken. Het werk is voorspoedig gegaan. Er waren in totaal twee weken gepland inclusief het vervoer door verhuizer Van Reenen.

9 augustus wordt een deel van het orgel naar de werkplaats van de orgelmaker in Utrecht gebracht voor reparatie en de volgende dag de rest naar Zoeterwoude.

In Zoeterwoude staat onder leiding van restauratieschilder Jan van Gent een groep vrijwilligers ingeroosterd om het verf- en verguldwerk onder handen te nemen. Het is een uiterst precieze en zeer tijdrovende klus die maanden duurt. De schildergroep bestaat uit 15 personen. Zij hebben tezamen ruim 900 uren gewerkt.

In de werkplaats van de orgelmaker assisteert de instrumentmaker bij het restaureren van onderdelen van het orgel: Liegeland-ringen op de windlades aanbrengen, tongwerken gangbaar maken en zo nodig restaureren, stemkrukken en ventielen opnieuw beleren, pulpeten vervangen en de gescheurde houten pijpen lijmen.

In de Dorpskerk in Zoeterwoude wordt door de timmerlieden hard gewerkt aan een nieuw balkon voor blaasbalg en windmotor. Doordat de gehele windvoorziening op een apart balkon komt, blijkt het gewicht van het orgel op de orgelgalerij ten opzichte van het oude orgel nauwelijks toegenomen te zijn. Begin oktober wordt gestart met het demonteren van het Franssenorgel en half november met de montage van het van Damorgel door de zelfde groep vrijwilligers als in Irnsum. De timmerlieden en elektriciens hebben in totaal meer dan 1000 werkuren gemaakt. De instrumentmaker heeft, inclusief de orgelmakerswerkplaats, ruim 450 uur gewerkt.

Met Kerst 2012 zijn er een paar registers klaargemaakt voor gebruik. In februari en maart is het orgel verder afgebouwd, gestemd en voorzover nodig geïntoneerd.

Op 12 december 2012 is het RCE verzocht het Van Damorgel op te nemen in het Monumentenregister en op 21 februari 2013 was het Van Damorgel uit 1869 aan de omschrijving in het Monumentenregister van het Rijksmonumentnummer 41035 (de Dorpskerk te Zoeterwoude) toegevoegd.

6. Oplevering

23 maart 2013 was de officiële ingebruikname van het Van Damorgel in de Zoeterwoudse Dorpskerk. Een registerdemonstratie werd door Leo Hardeman van de firma Gebr. van Vulpen en Erik van Bruggen, adviseur orgelcommissie Protestantse Gemeente Zoeterwoude ten gehore gebracht. De organisten van de Dorpskerk Cor Graafland, Ineke Coenders, Harry Lichtendonk en Jelle Rollema, organist uit Ingwert (Fr.) gaven met elkaar een indruk van dit prachtige orgel. De orgelcommissie heeft de waarschuwing van Jan Jongepier in zijn rapport van 1991 ter harte genomen. Op pag. 18 schrijft hij

" Het mag verrassend worden genoemd, dat een orgel als dit, dat enkele decennia geleden waarschijnlijk nauwelijks enige erkenning had genoten, nu als uiterst waardevol wordt herkend. Dat is dan het gevolg van een voortgaande ontwikkeling op het gebied van onderzoek en klankanalyse, waardoor meer en meer zicht is verkregen op de diversiteit in klankmiddelen, waarvan onze voorouders zich in verschillende perioden van de

geschiedenis hebben bediend. Dat met name uit de 19e eeuw nog zoveel klank onbeschadigd tot ons is gekomen moet goed worden onderkend. Alle werk aan die klank moet dan ook doordrongen zijn van de optiek, te behouden wat er nog is.”

en op blz.15

“Het orgel is een goed voorbeeld van de stijl die het huis Van Dam vooral in de jaren 60 van de 19e eeuw hanteerde.

De klank van met name de prestantregisters is zeer helder en pikant, maar ook strak te noemen.

Deze puntige en heldere klank is hier zeer gaaf bewaard gebleven. In deze akoestische omstandigheden, zeer gunstig door de grote hoogte en het stuc-gewelf, komt de klank uiterst fraai over. Het in feite terughoudend geïntoneerde orgel klinkt dan ook in de dunnere registercombinaties uiterst sierlijk.

De fluitregisters zijn elegant (Holpijp, Fluit Dolce,) verstild (Bourdon), vol (Fluit Travers.), puntig (Roerfluit) en melancholiek-strijkend (gemshorn), het laatste register in combinatie met de Fluit Dolce zeer speels. De Cornet is fraai, de Trompet zeer ontspannen en goed mengend, de Dulciaan uniek, zeer open.

De Viool de Gamba teer snijdend, de Salicional wat voller als Vioolprestant, de Salicet tamelijk dun.

Vele ensembles zijn met dit klankmateriaal samen te stellen. Alles mengt moeiteloos.

Het tutti klinkt feestelijk door zijn karakter, de kracht is niet groot, de bas als altijd bij Van Dam terughoudend.

Naar mijn persoonlijke visie is dit een van de mooiste Van Dam-orgels uit deze periode.”

De orgelcommissie is bijzonder dankbaar dat het project in zijn geheel is voltooid volgens de doelstellingen: zowel de realisatie van de plaatsing van het Van Damorgel in de Zoeterwoudse Dorpskerk als de beschikbaarheid van de financiële middelen, waarbij veel dank is verschuldigd aan de sponsors op de achterzijde van dit verslag. Daarnaast hebben, naast de Protestantse Gemeente van Zoeterwoude, velen bijgedragen aan het welslagen van het project in de vorm van giften, het adopteren van orgelpijpen, dan wel door het verrichten van vrijwilligerswerk. Allen hartelijk dank!

Zoeterwoude, 5 april 2013

Verslag Orgelcommissie Dorpskerk te Zoeterwoude

secretariaat: www.orgelconcerten-zoeterwoude.nl

tel. 071-5802681